

Et væld af grønt

Fra restaureringen af dronning Caroline Amalies kiste i Roskilde Domkirke

An Abundance of Green.

From the Restoration of the Queen Caroline Amalie's Coffin in Roskilde Cathedral

Keywords: Wreath; Plant Materials; Composition; Identification; Royal; Tomb; History; Denmark

Anette Kruse¹⁾ og Johan Lange

Roskilde Domkirke har i århundreder været gravkirke for det danske kongehus. De kongelige hviler i sarkofager eller fornemme kister, og mange besøgende valfarter til dette historiske sted.

Stilladser anskueliggør af og til at den store bygning kræver vedligeholdelse og restaurering. Men de færreste tænker måske på at det også gælder de kongelige gravmæler. Samtidig med at Frederik d. 5.s kapel 1992-93 har fået nyt kobbertag er dronning Caroline Amalies kiste inde i kapellet blevet sat i stand.

Christian d. 8.s dronning Caroline Amalie levede fra 1796 til 1881. Hun var datter af hertug Frederik Christian af Augustenborg og prinsesse Louise Augusta, og derved datterdatter af Christian d. 7. Caroline Amalie voksede op på Augustenborg Slot på Als, hvor hendes forældres interesser for kunst, litteratur og videnskab kom til at præge hende for livet.

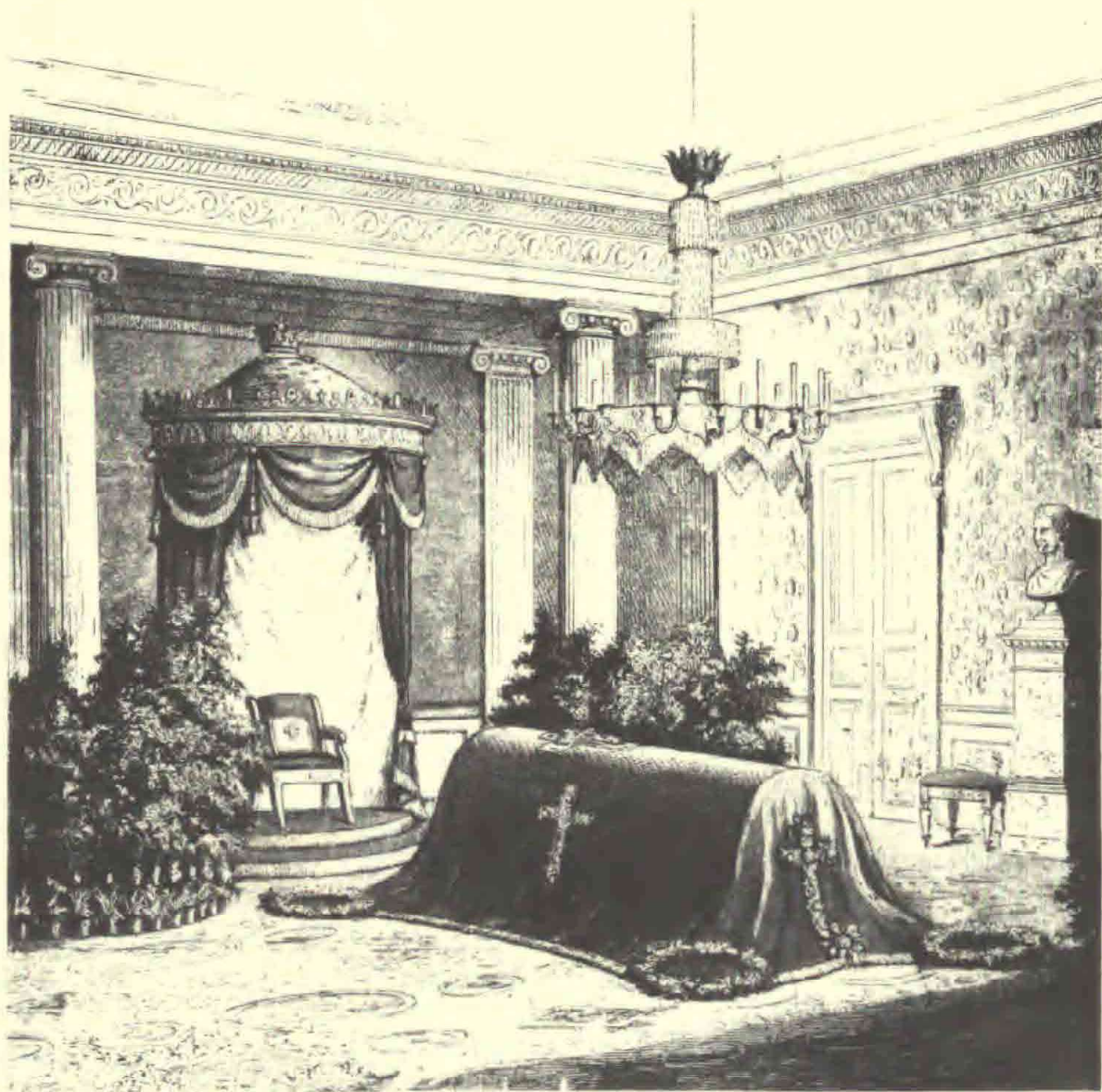
Første gang hun traf sin tilkommende var i 1813, da prins Christian Frederik, den senere Christian d. 8., aflagde besøg i Augustenborg. Han var på vej til Norge for at overtage hvervet som statholder. Efter de voldsomme begivenheder i foråret 1814, hvor Norge vedtog Eidsvollforfatningen og erklærede sig selvstændigt, var Christian Frederik en kort overgang norsk konge. Men i november 1814 måtte han tage tilbage til Danmark, mens Norge var tvunget til at indgå union med Sverige.

Hjemturen gik over Augustenborg - »Erindringen om min Kousine Carolines Ynde drager mig mægtig derhen« noterede Christian Frederik i sin dagbog. I 1815 blev de gift.

Christian Frederiks rolle i forbindelse med Norge havde mishaget kong Frederik d. 6. og det nygifte par blev derfor »landsforvist« til Odense, idet

prinsen blev udnævnt til guvernør over Fyn. Efter nogle års ophold her drog de på en længere rejse til udenlandske hoffer. Den tjente både politiske og kulturelle formål. Da det efterhånden stod klart at Frederik d. 6. ikke ville få mandlige arvinger, var Christian Frederik udset til kronprins. Efter sit norske eventyr forsøgte han nu et gøre sig salonfåhig over for den dybt reaktionære Hellige Alliances repræsentanter Franz af Østrig og Alexander af Rusland. Men kronprinseparret benyttede også lejligheden til at dyrke deres interesser for kunst, litteratur og videnskab i Tyskland, Italien, Schweiz, Frankrig, England, Belgien og Nederlandene.

I 1822 vendte de tilbage til Danmark, hvor de opholdt sig på Sorgenfri Slot, i København og i Odense. En udsoning kom efterhånden i stand

Dronn. Caroline Amalies kiste på Amalienborg inden den førtes til Roskilde Domkirke

med kongen og fra 1831 fik prins Christian sæde i statsrådet, hvor han bl.a. tog del i arbejdet med forberedelsen af stænderforsamlingerne.

I 1839 døde Frederik d. 6., og Christian d. 8. og Caroline Amalie blev det nye kongepar. Fra nationalliberale kredse var kongeskiftet imødeset med store forventninger. De blev skuffede. Christian d. 8.s ungdomsgerning i Norge lå 26 år tilbage, nu holdt han fast ved enevælden. Kongeparret blev derfor mødt med kølighed, og hverken sølvbrylluppet 22. maj 1840 eller kroningshøjtideligheden i Frederiksborg Slotskirke en måneds tid senere kunne bryde misstemningen.

Da det slesvigholstenske problem truede med at splitte den danske stat, blev Caroline Amalies stilling vanskelig. Hendes to brødre var Christian August og Frederik »Prinsen af Nør«, der i 1848 stillede sig i spidsen for den oprørske slesvig-holstenske bevægelse. Men hun stillede sig som dansk dronning utvetydigt på monarkiets side. I sin lange enkestand efter Christian d. 8.s død i 1848, opnåede hun den yndest i befolkningen som hendes tid som dronning ikke havde givet hende.

Ægteskabet med Christian d. 8. var harmonisk, men til deres sorg barnløst. Hun tog sig kærligt af sin mands søn af 1. ægteskab, den senere kong Frederik d. 7., og samtidig kastede hun sin energi ind i arbejdet for fattige og hjælpeløse børn. Som følge af Den store fattigplan af 1799 var der blevet oprettet skoler for fattige børn. Omkring 1840 fandtes der seks fattigskoler i København med ialt 936 elever mellem 6 og 15 år. Men ingen tog sig af de mindre børn, der var overladt til sig selv mens forældrene var på arbejde, en udvikling der var fulgt i industrialismens spor. I udlandet var der gjort et stort arbejde for at afhjælpe disse problemer. Herhjemme oprettedes »Det kvindelige Velgørende Selskab« i 1815 med det udtrykkelige formål at oprette børneasyl, og 1828 stiftedes det første børneasyl i København.

Det var i meget høj grad den socialt engagerede Caroline Amalies personlige fortjeneste at asylsagen på denne tid vandt frem. I 1819 og 1836 stiftede hun asyl i Odense og København. Desuden oprettede hun i 1841 en friskole i tilknytning til det københavnske asyl. Den flyttede 1866 til en ny bygning i Rigensgade, hvortil Caroline Amalie selv havde lagt grundstenen.

Et andet aspekt af hendes sociale engagement viste sig i 1843 ved stiftelsen af »Kvindelig Plejeforening«. Den var inspireret af Amalie Sieveking, der i Hamburg havde oprettet »Weiblicher Verein für Armen- und Krankenpflege«. Formålet var at hjælpe folk i forbigående nød med nærende og styrkende kost. Behovet viste sig så stort, at foreningen snart måtte indrette eget køkken med spiselokaler. Med hjælp fra Københavns magistrat kunne en ny bygning i Gothersgade tages i brug året før enkedronningens død.

Da Caroline Amalie døde 9. marts 1881 var hun blevet 85 år gammel. Hendes socialt og religiøst engagerede liv havde skaffet hende stor respekt, som nu afspejledes i fremmødet ved hendes begravelse.

Caroline Amalie blev bisat i Roskilde Domkirke den 29. marts 1881. Hendes kiste blev hensat i Frederik d. 5.s kapel, hvor Christian d. 8.s kiste allerede havde stået i 33 år. Arkitekten Jørgen Hansen Koch havde tegnet kongens kiste, og enkedronningens blev udformet som en kopi af denne.

Ved den netop afsluttede restaurering blev yderkisten transporteret til Nationalmuseet i Brede, mens inderkisten blev henstillet i kapellets krypt.

Da yderkisten blev åbnet, viste det sig, at man efter bisættelsen havde samlet krans, kors og buketter sammen og anbragt dem omkring inderkisten.

Nu var det muligt at undersøge hvilke planter man i slutningen af forrige århundrede havde pyntet enkedronningens kiste med. Et blomsterbesat kors strålede i lilla og hvide farver, men det var af silke. Bortset fra to store »palmegrene«, der som bekendt er *blade* af *Cycas*, misvisende kaldt koglepalme, er blomsterne og kransene alle af beskeden art. Materialet synes at være skaffet næsten udelukkende fra private haver og måske et enkelt gartnerdrivhus. Ganske almindeligt stedsegrønt udgør den væsentlige del af krans og blomsterbuketter; af nåletræer således især Taks, Thuja, Ædelcypres, Ærtecypres, Sevenbom, Rødgran, Ædelgran, Hemlock; af stedsegrønne løvtræer og -buske Buksbom, Storbladet Liguster, Klatre-Vedbend, Vinter-Snebolle, Laurbær-Kirsebær, Kristtorn, Pontisk Rhododendron. Af andet stedsegrønt fandtes Mahonia, Vedbend, Singrøn, Vårlyng, Tyttebær m.fl. Fra stuer og drivhuse er skaffet Kamelia, Myrte, Laurbær, Stue-Azalea, Fru Heibergs Hår og Aspidistra, der alle ligeledes er stedsegrønne i modsætning til nogle få fremdrevne stue-(potte)planter som Hyacint, Centifolierose, Hermosarose, Kinesisk Primula, Matrem, Liljekonval, Stuelyng, Gråblad og endelig et par af de i det tidlige forår fremspirende småplanter som Vintergæk og Martsviol, men ikke Erantis, der nok var sjælden dengang. Mosser af forskellig art anvendtes selvstændigt eller som »bund«. Endelig fandtes en enkelt gren af Flaskerenser (*Callistemon*). Nogle få planter kunne ikke bestemmes sikkert, således en mulig Filodendron og en som afskåret gren importeret Brunia (fra S.Afrika). Kun ganske enkelte plantestumper var helt ubestemmelige.

Artsbestemmelse af hver enkelt krans (buket, blomsterpude) i vilkårlig rækkefølge hver med en betegnelse efter den originale, tilfældige placering i kisten.

Øst 1

Singrøn (*Vinca minor*)
Rødgran (*Picea abies*)
Buksbom (*Buxus sempervirens*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Alm. Thuja (*Thuja occidentalis*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Hyacint (*Hyacinthus orientalis*)

Nord 2

Stuelyng (*Erica gracilis*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Laurbær (*Laurus nobilis*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Trind Kransemos (*Pleurotium schreberi*)

Nord 5

Sevenbom (*Juniperus sabina*)
Taks (*Taxus baccata*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Alm. Thuja (*Thuja occidentalis*)
Vårlyng (*Erica herbacea* (*E. carnea*))
Rødgran (*Picea abies*)
Hjertegræs (*Briza media*)

Nord 1

Ædelcypris (*Chamaecyparis lawsoniana*)
Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Laurbær (*Laurus nobilis*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Sevenbom (*Juniperus sabina*)
Stuelyng (*Erica gracilis*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Kamelia (*Camellia japonica*)

Nord 3

Alm. Thuja (*Thuja occidentalis*)
Vinter-snebolle (*Viburnum tinus*)
Kamelia (*Camellia japonica*) sammen med ubestemmelig vedplante i lille buket for sig.
Vedbend (*Hedera helix*)
Tørvemos (*Sphagnum*)

Nord 10

Alm. Thuja (*Thuja occidentalis*)
Østamerikansk Hemlock (*Tsuga canadensis*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Matrem (*Chrysanthemum parthenium*)
Sevenbom (*Juniperus sabina*)
Vårlyng (*Erica herbacea*)
Kristtorn (*Ilex aquifolium*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Juan Crisostomo Voss
Alm. Ædelgran (*Abies alba*)
Sevenbom (*Juniperus sabina*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Weymouthfyr (*Pinus strobus*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Vedbend (*Hedera helix*)

Øst 2

Alm. Thuja (*Thuja occidentalis*)
Alm. Taks (*Taxus baccata*)
Matrem (*Chrysanthemum parthenium*)
Ædelcypris (*Chamaecyparis lawsoniana*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)

Nord 4

Mos Jomfruhår (*Polytrichum commune*)
Kamelia (*Camellia japonica*)

Syd 5

Thuja (*Thuja occidentalis*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Hjertegræs (*Briza media*)
Laurbær (*Laurus nobilis*)
Sevenbom (*Juniperus sabina*)
Vårlyng (*Erica herbacea* (*Erica carnea*))
Taks (*Taxus baccata*)
Brunia (import fra S.Afr.?)

Syd 10

Liljekonval (*Convallaria majalis*)
Myrte (*Myrtus communis*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)

Syd 7

Laurbær (*Laurus nobilis*)
Martsviol (*Viola odorata*)
Myrte (*Myrtus communis*)
Fylde Rose, muligvis 'Hermosa'
Jomfruhår (*Polytrichum commune*)

Syd 2

Almindelig Ædelgran (*Abies alba*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Taks (*Taxus baccata*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Buksbom (*Buxus sempervirens*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Vedbend (*Hedera helix*)

Syd 1

Thuja (*Thuja occidentalis*)
Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Hyacint (*Hyacinthus orientalis*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Tyttebær (*Vaccinium vitis-idaea*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Vest diverse
Laurbær-Kirsebær (*Prunus laurocerasus*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Nilgræs (*Cyperus alternifolius*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)

Vest 6

Myrte (*Myrtus communis*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)

Vest 5

Vedbend (*Hedera helix*)
Buksbom (*Buxus sempervirens*)
Singrøn (*Vinca minor*)
Kamelia (*Camellia japonica*)

Ovenpå 3 (Norge)

Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Aspidistra, broget (*Aspidistra lurida* 'Variegata')
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Liljekonval (*Convallaria majalis*)
Filodendron? (*Philodendron* sp.?)

Syd 4

Laurbær (*Laurus nobilis*)
Kristtorn (*Ilex aquifolium*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Buksbom (*Buxus sempervirens*)
Hyacint (*Hyacinthus orientalis*)

Syd 3

Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Myrte (*Myrtus communis*)
Kinesisk Primula (*Primula praenitens*)
Grå Kransecypris (*Ch.p. squarrosa*)
Laurbær (*Laurus communis*)

Nord 11

Grå Kransecypris (*Chamaecyparis pisifera*
squarrosa)
Laurbær (*Laurus nobilis*)
Klatre-Bened (*Euonymus fortunei*)
Stuelyng (*Erica gracilis*)
Kinesisk Primula (*Primula praenitens*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Hyacint (*Hyacinthus orientalis*)
Storbladet Liguster (*Ligustrum ovalifolium*)

Syd 9

Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Stueazalea (*Rhododendron simsii*)
Laurbær-Kirsebær (*Prunus laurocerasus*)
Liljekonval (*Convallaria majalis*) vild
(fremdrevet)

Syd 8

Stuelyng (*Erica gracilis*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Centifolierose (*Rosa centifolia*)
Kamelia (*Camellia japonica*)

Syd 6

Taks (*Taxus baccata*)
Alm. Thuja (*Thuja occidentalis*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Stueazalea (*Rhododendron indicum*)
Brunia sp. (import fra S.Afr.?)
Vintergæk (*Galanthus nivalis*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Tyttebær (*Vaccinium vitis-idaea*)

Vest 4

Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Krans af halvmos i randen af fladen.

Vest 3a

Liden Singrøn (*Vinca minor*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Kamelia (*Camellia japonica*)

Vest 3b

Klatre-Benved (*Euonymus fortunei*)
Tyttebær (*Vaccinium vitis-idaea*)
Liljekonval (*Convallaria majalis*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)

Vest 3c

Liljekonval (*Convallaria majalis*)
Ubestemmelig, smalbladet spinkel urt
Storbladet Flaskerenser (*Callistemon* sp.)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Myrte (*Myrtus communis*)

Vest 2

Liljekonval (*Convallaria majalis*)
Stuelyng (*Erica gracilis*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
+ lille buket Stjernetop, Liden Singrøn
(*Vinca minor*)

Vest 1

Fru Heibergs Hår (*Scirpus cernuus* 'Sterilis')
Myrte (*Myrtus communis*) både storbladet
og småbladet (Brudekrans-myrte)
Pontisk Rhododendron (*Rhododendron
ponticum*)
Kamelia (*Camellia japonica*)

Nord 9

Kristtorn (*Ilex aquifolium*)
Ædelgran (*Abies alba*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)
Mahonia (*Mahonia aquifolium*)
Klatre-Benved (*Euonymus fortunei*)
Vedbend (*Hedera helix*)
Laurbær-Kirsebær (*Prunus laurocerasus*)

Nord 8

Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)
Buxsbom (*Buxus sempervirens*)
Laurbær (*Laurus nobilis*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)
mos Jomfruhår (*Polytrichum commune*)
Kristtorn (*Ilex aquifolium*)
Kamelia (*Camellia japonica*)
Hyacint (*Hyacinthus orientalis*)
Ærtecypris (*Chamaecyparis pisifera*)

Nord 6

Ædelcypris (*Chamaecyparis lawsoniana*)
Grå Kransecypris (*Chamaecyparis pisifera
squarrosa*)
Kinesisk Primula (*Primula praenitens*)
Lille Stjernetop (*Deutzia gracilis*)

Nord 7

Ædelcypris (*Chamaecyparis lawsoniana*)
Gråblad (*Senecio bicolor*)
Vinter-Snebolle (*Viburnum tinus*)

To løse »palmegrene«, dvs. blade af cycade-
er (koglepalmer)
Cycas circinalis, det største
Cycas revoluta

Note

Cand.mag. i historie og kunsthistorie. Tidligere medarbejder ved redaktionen af »Danmarks Kirker«, Nationalmuseet. Museumsinspektør ved Roskilde Museum/Domkirkemuseet. Medvirkende ved undersøgelser af domkirkens kister og begravelser.